

Végezetül nem maradt már más hátra, mint hogy olyan befejezést adjak ennek a publicisztikámnak, amely felteszi az i-re a pontot. A könyv előszavából magát a szerzőt idézem: „A természeti képek; madarak-fák-virágok; hajnal és éjszaka; napsütés és felhők játéka; szél és víz szépségei; a tavasz-nyár-ősz és tél váltakozásának

hangulata; a vágyakozás, gyengédség, öröm vagy emlékezés érzése fokozott élménnyé emelkedik az éneklés által. A titkok, párválasztás, fergeteges tánc, vagy akár a tanév végén kitoró öröm, a természetbe kirohanó ujjongás, mind felszabadítja, áthatja – és az érzelmi-esztétikai élményen keresztül gazdaglelkűvé teszi – az ifjúságot.”

(*Csabay Katalin: Lexi. Iskolaelőkészítő mesetankönyv. Második kiadás. Tárogató Kiadó, Budapest, 1994.*

Sulyok Gizella: Pilleléc I. Daloskönyv Tárogató Kiadó, Budapest, 1993.)

SZÉKELY G. TIBOR

Sztehlo Gábor, a gyermeknevelő

Merényi Zsuzsanna örömmel üdvözlendő tanulmánya fontos fejezetét vizsgálja föl a megírásra váró XX. századi magyar neveléstörténetnek. A könyvecske címe pontos abban az értelemben, hogy ami a gazdag hagyatékú nevelőegyenység életművének egyik részét – a második életszakasz munkáját – illeti, arról a szűkre szabott terjedelem ellenére is lényegében teljes képet kap az olvasó. Aki akár a gyermekvédelem, akár a közoktatás területén korunk színvonalán akar önkormányzó közösségeket animálni, annak ismernie kell a szóban forgó – pontosan fél évszázada teremtet – pedagógiai modellt.

„Nincs valamiféle ellentmondás a *korunk színvonala* minősítés meg a *fél évszázados időtáv* között?” – kérdezheti joggal e sorok olvasója. Nem hisszük. Ugyanis a történelem nem egymedrű folyam, olykor sok ágra szakad, s mellékágai nem egyforma sebességgel csörgedeznek; sőt olykor az is előfordul, hogy már-már hurokszerű kitérőket tesznek. (Ha egy kicsit „posztmodernekek” vagyunk, akár azt mondhatjuk: nincs is a történelemnek „fősodra”, csakis „mellékágai” vannak.) No de legyünk akár ilyen, akár olyan történetiszemléletűek, észre kell vennünk, hogy Magyarországra ma hasonló bóják

közt hajózik, mint fél évszázada. No nem pontosan ötven éve, mert akkor már egyáltalán nem voltunk urai hajócskánknak, hanem néhány esztendővel korábban, amikor még szellemi életünknek legalább egy lekes csoportja megpróbálkozhatott azzal, hogy az észak-európai demokráciák példáját mutassa fel a totalitarizmusok örvényei közül kivezető útirányként.

Ma is élnek e társadalmi-politikai modellnek hívei hazánkban, ha erőltetlenebb is a hangjuk, mint ama nemzedéké, melynek *Sztehlo Gábor* is gondolkodó és cselekvő tagja volt. Éppen ezért szükséges, hogy *Merényi Zsuzsanna* könyve kapcsán rámutassunk arra a szellemi háttérre – illetőleg hangsúlyozzuk a szerző által is jelzett korábbi életszakaszt –, melyben az 1944-es *gyermekmentő* és későbbi *gyermeknevelő személyisége és szakmai karaktere* kifejlődött.

Az 1930–1940-es évek fordulójának magyarországi légkörét – társadalmi viszonyait – mi sem mutatja jobban, mint az az „utópisztikus” értékrend, melyet az *északi demokrácia* hívei sóhajta megfogalmaznak. „Finn a finnel szemben mindig mint egyenrangú fél jelenik meg, akkor is, ha az egyik szegény munkás vagy napszámos, a másik gazdag birtokos vagy

egyetemi tanár. Egészen másként alakul a viszony a finn nép és a falusi intelligencia között, mint amihez mi szokva vagyunk.”

Kodolányi János írta e sorokat *Suomi* című útinaplójában, melyből *Móricz Zsigmond* bőséges részletet közöl a Kelet Népe 1937. júliusi számában. Egy évvel később *Kodolányi Teleki Pál* kultuszminiszterhez intézett nyílt levelében igyekszik támogatni *Sztehlo Gábor* erőfeszítéseit, melyek finn típusú népfőiskolák magyarországi felállítására irányulnak. 1939-ben *Boldizsár Iván* a dán demokrácia, a parasztszövetkezetek és a népfőiskolák példájával hirdeti (A gazdag paraszatok országa), hogy Magyarországon is lehet és kell kiutat találni. 1940-ben maga *Móricz* szólítja meg vezércikkben népfőiskola-ügyben *Hóman Bálintot*, az akkori kultuszminisztert.

Kodolányi és Boldizsár népszerű formában megfogalmazott könyveinek nem kis része volt abban, hogy az 1930-as évek végén és az 1940-es évek elején – a *Sztehlo Gábor* erőfeszítéseinek is köszönhetően erősödő népfőiskolai mozgalom hatásugarában – értelmiséget és parasztságot egymáshoz közelítő, „északi típusú”, demokratikus szellem kezdett meghonosodni.

Jól tudván, hogy Magyarországon egyidejűleg más modellek és nézetrendszerek is hódítottak, mégis megérjük kockáztatni azt az állítást, hogy a népfőiskola-szervező nagytarcsai evangélikus pap – a népi írók széles körének és a „hozzájuk fiatalodó” *Móricznak* lelkes támogatásával – a magyar művelődéstörténetnek, a magyar történelemnek a „fősodrában” hajózott. (Van-e, lesz-e valaha olyan diszciplína a nemzeti tantárgyszerkezetben, melynek keretében efféle nevelés-, irodalom-, eszme-, társadalom-, politikátörténeti elemekkel átszőtt, komplex témákat feldolgozhatnánk, legalább a középiskolában?)

Ma úgy lett friss és „korszerű” számunkra *Sztehlo Gábor* nevelési módszere, hogy ismét rácsodálkozunk

(amióta szabadabban csodálkozhatunk) az észak-európai szellemre, az emberi kapcsolatokra, magatartásra, érintkezési formákra, társadalmi légkörre, intézményekre és értékrendre. Ma ugyan még eléggé szűk körben terjed ez a „kreatív csodálat”, ma is, mint régen, a „könnyű nekik, mások a feltételek” jelszóval hűtik le a „reálpolitikusok” az „álmodozókat”, de a pedagógia szerencsére olyan terület, ahol nem minden pénzkérdés (lehet egyébként, hogy találánék még, ha keresnénk ilyen területeket). Félreértések elkerülése végett: nem a költségvetésnek akarok ötleteket adni, csak azt szeretném hangsúlyozni, hogy a nevelésügy „legműködőképesebb tökeelme” az alkotó kedvű pedagógus személyiség. Ez pedig – akárhogyan is nézzük – arról ismerszik meg elsősorban, hogy minden mozdulatából sugárzik annak tudomásulvétele: a nevelési folyamat leggyümölcsözőbb eleme az alkotó kedvű gyermeki személyiség. Ez az „észak-európai erősségű” személyiség-tisztelet hatja át *Sztehlo Gábornak* mind korábbi – népfőiskolai –, mind későbbi – gyermeknevelői munkáját. Maga sem tagadja: Finnországban alakult ki emberi és szakmai alkata, énje, értékrendje.

Nem óhajtunk egy könyvajánlás órvén a „messziről jött ember hitelességével” az „északi társadalmak” kritikálan dicsőítésébe fogni. Hogy amott is van gond épp elég, arról a finnek, a dánok, no meg a svédok mondhatnak a legtöbbet; mondják is. De azért szocializációs ethoszuk Földünk sok-sok kultúrájának „reformpedagógusai” számára még sokáig magasan lebegő példa lesz.

Mint hogy célunk *Merényi Zsuzsanna Stehlo*-tanulmányának olvasásra ajánlása, nem pedig részletes tartalmi ismertetése, nem kísérletezünk a kerek emberi életműből „kicentrifugálható” pedagógiai módszerek, „nevelői fogások” sorolgatásával. A könyv – dokumentumokkal, fotókkal együtt – alig 120 oldal, jól olvasható és

egyelőre megszerezhető. Kiadta az Alternatív Közgazdasági Gimnázium Alapítvány 1993-ban, a Pedagógus Szakma Megújítása Projekt és az Evangélikus Országos Múzeum támogatásával.

(*Merényi Zsuzsanna: Sztelho Gábor, a gyermeknevelő. AKG Alapítvány Kiadó, Bp., 1993. 120 o.*)

TRENCSENYI IMRE

Az „alkotmányos” pedagógus, Janusz Korczak

Újabb figyelemre méltó kiadvánnyal jelentkezett az Iskolapolgár Alapítvány, amikor az „Állampolgári technikák az iskolában” sorozatának negyedik kötetét kiadta. Akik találkozhatnak már a sorozat előző három kötetének bármelyikével, akár az Igazlító nappal (*Pál Tamás*), akár a Diákönkormányzatokkal (szerk.: *Papp György*), akár a Mit kell tudni egy iskolapolgárnak az új közoktatási törvényről? (szerk.: *Hanga László és Nemes Dénes*) című kötettel, azok tudhatják, hogy a sorozat minden kötete a jogállamban jogaival élni kívánó és tudó iskolapolgárok állampolgárrá nevelődését segíti. A demokrácia működésének gyakorlatát kínálják és írják le a sajátos, iskolai keretek között.

A negyedikként megjelentetett Az „alkotmányos” pedagógus, Janusz Korczak című kötet kitekintést kínál az iskola világából. Minden tanulmánya a kiváló lengyel orvospedagógus, Janusz Korczak személyén, példáján, művein keresztül vezet a demokrácia, a gyermeki-tanulói önkormányzatiság megértéséhez. A varsói árvaház gyermekeivel a halálba menetelt mártír Doktor alakját legutóbb *Andrzej Wajda* filmje tette sokak számára feledhetetlenné.

Gyóni Lajosné tanulmányának középpontjában a korczaki önkormányzat áll. A szerző a Doktor alakját övező mitikus tiszteletet nem csorbítva mutatja be Korczak pedagógiai munkásságának, tevékenységének in-

Szeretnék soraimmal (átmeneti) beszerzési nehézségeket okozni, melyeket majd egy újabb, bővített kiadás oszlat el (nem nagyon sok idő elteltével).

novatív eredetiségét. Életútjának azt a szakaszát ismerteti a tanulmány, amikor a varsói árvaház igazgatójaként 30 éven át szervezte, vezette és kiváló megfigyelőként, íróként rögzítette az elhagyott vagy árva zsidó gyermekek otthonbeli életét. Korczak pedagógiai újszerűségét a szerző abban látja, hogy az árvaház teljes működési rendjét a gyermekek testi-lelki szükségleteinek megfelelően alakította ki. Nemcsak mint orvos figyelte a gyermekeket, hanem mint kiváló érzékenységű pedagógus, az árvaházi életrendet is megszervezte. Személyiség-központú nevelési rendszerével így válik a reformpedagógia részesévé. A tanulmány szerzője az önkormányzat és a gyermekbíróság munkájának bemutatásakor azt elemzi, hogy Korczak pedagógiai felfogásában miként kerül a középpontba a gyermekek aktív részvétele saját életük, mindennapjaik megszervezésében. Fontosnak tartja kiemelni, hogy ez a részvétel nem volt formális, hanem valóságos tevékenységeket és konkrét felelősségeket jelentett. Az önkormányzói részvétel az intézmény vezetésére, gazdálkodására is kiterjedt. Így vált a gyermekek árvaházbeli életének természetes elemévé az önkiszolgáló, a közösségért végzett felelős munka, mely méltóságot, tekintélyt adott a növendékeknek, s gazdagította személyiségüket. A jól szervezett árvaházi élet törvényeit együtt alkották a gyermekek nevelőikkel, betartá-